

บทที่ 3

การออกแบบงานวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามของงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบงานวิจัยโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 5 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ในการวิจัย 2) พื้นที่ศึกษา 3) ขอบเขตของการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย 4) วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล 5) อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้ และ 6) อุปสรรคและข้อจำกัดในการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลยุทธ์ในการวิจัย (Research Strategies)

3.1.1 ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method)

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับคุณค่าและความหมายที่สอดแทรกอยู่ในคุณลักษณะพิเศษของถิ่นที่นั้นๆ รวมไปถึงทัศนคติของผู้ที่อาศัย มากกว่าการคำนึงถึงปริมาณหรือค่าตัวเลขที่เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างนั้นๆ ดังนั้นลักษณะระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นวิธีที่เหมาะสมและเลือกใช้

3.1.2 กรณีศึกษา (Case Study)

การศึกษาผลกระทบจากการตัดถนนต่อภูมิทัศน์ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้ถูกนำเสนอผ่านกรณีศึกษาของการตัดโครงการชานนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันตก กรณีศึกษานี้เป็นตัวอย่างของการศึกษาปรากฏการณ์ซ้ำที่เกิดขึ้นหลังจากการตัดโครงการชานนวงแหวนขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเมืองและการเปลี่ยนโฉมภูมิทัศน์ต่อวิถีชีวิตของคนจะเป็นบทเรียนที่ดีให้กับโครงการตัดถนนในเมืองใหญ่อื่นๆได้ต่อไป

3.1.3 การสำรวจภาคสนาม (Field Study)

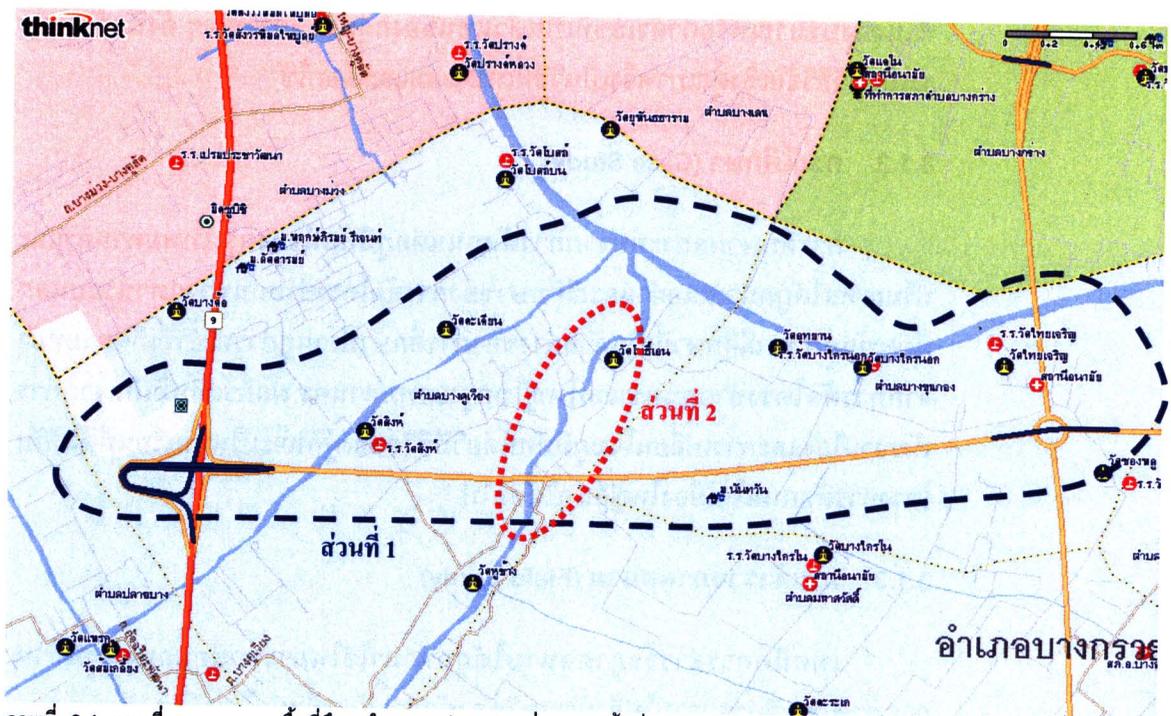
เทคนิคการสำรวจภาคสนามได้ถูกนำมาใช้ในการหาข้อมูลปฐมภูมิด้านกายภาพ พฤติกรรมรวมไปถึงทัศนคติของผู้อยู่อาศัย เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับผลการสำรวจข้อมูลของพื้นที่ในปีพ.ศ. 2545

ทั้งนี้ การสำรวจภาคสนามแบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1) การสำรวจบริเวณพื้นที่สองข้างถนนนครอินทร์ จากแยกถนนราชพฤกษ์ ไปบรรจบที่แยกถนนกาญจนาภิเษก (ภาพที่ 3-1) ในช่วงปีพ.ศ. 2549 ถึงพ.ศ.2550 เพื่อสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ สภาพอาคาร การใช้ประโยชน์อาคารและที่ดิน ลักษณะภูมิทัศน์ริมสองฝั่งถนน รูปแบบการคมนาคมขนส่ง และโครงการบ้านจัดสรรใหม่ (ระบบการจัดสรรที่ดินและรูปแบบบ้าน) และ ช่วงที่ 2) การสำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบของหมู่บ้านบางราววก ในช่วงปีพ.ศ. 2552 เพื่อสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ สภาพอาคาร การใช้ประโยชน์อาคารและที่ดิน พฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ และสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย

3.2 พื้นที่ศึกษา (Study Area)

พื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้มี 2 ระดับ (ภาพที่ 1) ได้แก่

1. พื้นที่ในระดับภาพกว้าง (Macro scale) ได้แก่ พื้นที่สองข้างถนนนครอินทร์ จากแยกถนนราชพฤกษ์ ไปบรรจบที่แยกถนนกาญจนาภิเษก
2. พื้นที่ในระดับเฉพาะ (Micro scale) ได้แก่ บริเวณโดยรอบหมู่บ้านบางราววก หมู่ที่ 6 ตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 3-1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาในภาพกว้าง (ส่วนที่ 1) และพื้นที่เฉพาะ (ส่วน 2) ที่มา (Thinknet, 2006)

3.3 ขอบเขตของการวิจัยและวิธีดำเนินการวิจัย (Scope of study and Research Procedures)

งานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาผลกระทบจากการตัดโครงการช่่ายถนนกับพื้นที่โดยรอบ (Macro scale) (ปีพ.ศ. 2550)

1. การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ในเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ของพื้นที่โดยรอบในภาพกว้าง (ภาพที่ 3-1) ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดโครงการช่่ายถนนนครอินทร์ใน 3 ด้านหลัก¹ ประกอบด้วย

1.1. ด้านระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม (Ecological system)

โดยการสำรวจข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่โดยรอบในปัจจุบัน ประกอบด้วย จำนวนและรูปแบบสิ่งปลูกสร้าง, ระบบโครงข่ายการสัญจรทั้งทางบก น้ำ และทางเท้า, รูปแบบและลักษณะการใช้ประโยชน์ของที่ว่างประเภทต่างๆ

1.2. ด้านระบบเศรษฐกิจและการค้าขาย (Economic system)

โดยการสำรวจแหล่งการค้าในท้องที่ และสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบการค้าซื้อ-ขายดังกล่าว ได้แก่ ผู้ประกอบการรายใหญ่และย่อย และผู้ซื้อในกลุ่มฐานะต่างๆกัน เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบกิจกรรมการค้าซื้อขายของที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1.3. ด้านระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural system)

โดยการสังเกตการณ์และสอบถามพฤติกรรมและวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มคนท้องถิ่นที่อยู่มาดั้งเดิม กลุ่มคนชั้นกลางที่ย้ายมาใหม่ และ กลุ่มผู้อพยพย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น อีกทั้งสังเกตลักษณะการปฏิสัมพันธ์กันของคนในท้องที่ จากการเข้าร่วมกิจกรรมการรวมกลุ่ม, พิธีกรรมทางศาสนา และงานเทศกาลต่างๆ อาทิเช่น งานประจำปีที่วัดท้องถิ่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น

- * 2. การค้นคว้าและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางการเมือง (Politics of space) โดยการศึกษาค้นคว้ารายละเอียดบทบัญญัติ, นโยบาย ทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาและสนับสนุนของภาครัฐในระดับภูมิภาค (Regional

¹ องค์ประกอบดังกล่าวอ้างอิงมาจากแนวคิดเรื่องการวางแผนและพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบองค์รวมของ Cambell

planning) ที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในช่วงระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา

ส่วนที่ 2 การศึกษาผลกระทบจากการตัดโครงข่ายถนนต่อหมู่บ้านบางราวนก (Micro scale) (ปีพ.ศ. 2552)

1. การสำรวจข้อมูลเชิงปฐมภูมิ (Primary data) ในเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ของพื้นที่บริเวณหมู่บ้านบางราวนก (ดูแผนที่ประกอบ – ส่วนที่ 2) โดยการทำความเข้าใจกระบวนการและวิถีทางสังคมและสภาพแวดล้อม รวมไปถึงปัจจัยผลกระทบและเงื่อนไข ที่นำไปสู่การดำรงอยู่ การล่มสลาย และการเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของถิ่นที่ในด้านต่างๆ ดังนี้
  - ด้านกายภาพ (Physical study) โดยการสำรวจสภาพแวดล้อม กายภาพ อันประกอบไปด้วย มวลอาคาร (built-form) ที่ว่าง (space) และทางสัญจร (spatial structure) ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา
  - ด้านพฤติกรรมการใช้สอย (Behavioural study) โดยการสังเกตการณ์และสอบถามพฤติกรรมของชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน
  - ด้านทัศนคติและความเชื่อ (Perceptual study) โดยการสัมภาษณ์ เดี่ยวแบบเจาะลึก (one-to-one semi-structure interview) กับชาวบ้านในเรื่องมุมมอง ทัศนคติ และความคิดเห็นต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในช่วงระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา
2. การค้นคว้าและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติม รายละเอียดบทบัญญัติ, นโยบาย ทิศทางและแนวโน้มการ พัฒนาและสนับสนุนของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในระดับท้องถิ่น (local planning & policy) โดยการสอบถามเจ้าหน้าที่รัฐและเจ้าหน้าที่ ท้องถิ่น
3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา 4-5 ปีที่ ผ่านมา สังเคราะห์และสรุปสาเหตุ ปัจจัยเงื่อนไขและสาเหตุที่ก่อให้เกิด การดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการล่มสลายของเอกลักษณ์ คุณค่าและ ความหมายของความเป็น “หมู่บ้านบางราวนก” รวมทั้งวิเคราะห์ผลกระทบ อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก เช่น การกำหนดทิศทางการพัฒนาโดย

ภาครัฐ กระแสการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ในยุคไอที
ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

หนึ่ง ข้อมูลจากการสำรวจทั้ง 2 ส่วนดังกล่าวจะได้นำมาเปรียบเทียบกับ
ข้อมูลจากการสำรวจที่ได้ทำไว้ในปีพ.ศ. 2545 และผลสรุปการวิจัย เพื่อให้
ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในทุกๆด้าน และสามารถนำมาอธิบายได้
อย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง รวมทั้งเปรียบเทียบสภาพดังกล่าวกับพื้นที่ที่มี
ความเป็นเมืองมากกว่า (กรณีศึกษาที่ 2 และ 3 ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก)
เพื่อที่จะสามารถคาดการณ์แนวโน้มการพัฒนาของเมืองกรุงเทพฯในอนาคตได้
ในการนี้ การนำเสนอผลการสำรวจจะใช้เทคนิคการ mapping analysis,
diagram and table analysis, content analysis ของข้อมูลจากการสัมภาษณ์
และ textual analysis เป็นเครื่องมือในการนำเสนอกลุ่มข้อมูลในมิติต่างๆดังที่
ได้กล่าวข้างต้น

3.4 วิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูล (Methods of data collection)

3.4.1 การอ่านและค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ (Documentation)

การประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โครงการการก่อสร้างถนนนครอินทร์
และสะพานพระราม 5 แผนและรายงานการพัฒนาของจังหวัดนนทบุรี และแผนที่
ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในช่วงปี 2543 ถึงปัจจุบัน โดยข้อมูล
ดังกล่าวจะถูกนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ (Textual analysis) เพื่อประกอบการ
อภิปรายและสรุปผลการศึกษาต่อไป

3.4.2 การสังเกตการณ์ (Observation)

เทคนิคในการสำรวจภาคสนาม ประกอบด้วย การสังเกตการณ์ทางกายภาพ
(Physical observation) ทางพฤติกรรมการใช้สอย (Behavioral observation) และ
การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่ศึกษา (Participation observation)
เป็นเครื่องมือในการวิจัยทั้งในส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2

ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพได้ถูกบันทึกในรูปแบบแผนที่ด้วย
โปรแกรม ArcView GIS 3.3 และประมวลผลโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อนการตัดถนนในปี 2543 และภายหลังการตัดถนนในปี
2550 ทั้งนี้ ข้อมูลต่างๆที่สำรวจมาได้ จะถูกนำมาวิเคราะห์และนำเสนอผลงานโดย

การใช้เทคนิคการบันทึกแผนที่ (Mapping analysis) การทำแผนผังและตาราง (Diagram and table analysis)

3.4.3 การสัมภาษณ์

ข้อมูลเชิงลึกและทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านบางราวนก (งานวิจัยส่วนที่ 2) จะได้จากการสำรวจเจาะลึกด้วยการสัมภาษณ์เดี่ยว (One-to-one semi-structured interview) กับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 15 ครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ผู้อยู่อาศัยเดิมที่เคยทำการสัมภาษณ์แล้วในปี 2545 และผู้อยู่อาศัยที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะถูกบันทึกเสียงและนำมาถอดเทปเพื่อประมวลผลโดยวิธีการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์อย่างละเอียด (Content analysis of people's account)

3.5 อุปสรรคและข้อจำกัดในการศึกษา

ระหว่างการทำวิจัย ผู้วิจัยพบอุปสรรคในการหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริเวณพื้นที่ศึกษา เนื่องจากถนนนครอินทร์เป็นถนนที่เพิ่งจะก่อสร้างเสร็จได้ไม่นาน จึงทำให้ยังไม่มียานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในบริเวณนี้ นอกจากนี้ ยังพบอุปสรรคในการขอความอนุเคราะห์แผนที่จากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างถนน เนื่องจากทางหน่วยงานต่างๆเกรงว่าผลของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อหน่วยงานและการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา

จากอุปสรรคดังกล่าว ประกอบกับความต้องการในการจัดทำฐานข้อมูลแผนที่ GIS ให้ทันสมัยและถูกต้องตามความเป็นจริง นักวิจัยจึงตัดสินใจปรับปรุงฐานข้อมูลโดยการเขียนแผนที่ขึ้นมาด้วยตนเอง โดยอ้างอิงจากแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียมที่หาได้ ผลดังกล่าวทำให้การทำงานวิจัยล่าช้ากว่าแผนที่กำหนดไว้ นอกเหนือจากเหตุผลส่วนตัวทางด้านสุขภาพของผู้วิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบอุปสรรคในการเข้าสำรวจพื้นที่ในหมู่บ้านจัดสรรซึ่งมีระบบการรักษาความปลอดภัยที่หนาแน่น ทำให้ไม่สามารถเข้าไปสอบถามผู้อยู่อาศัยในบ้านได้ นักวิจัยจึงได้ปรับไปใช้วิธีสังเกตการณ์และการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่โครงการแทนการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย